

A Somogyi-könyvtár polcairól

Dreher, Mutter, petikegöröndöly

Ötven magyar mesterség szakkifejezéseit gyűjtötte össze a 19. század végén a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából Frecskay János. A Mesterségek szótára részletesen leírja az egyes iparágak fogásait, szerszámaikat, magyarázó ábrákkal szemléltetve a technológiát. A szöveget a szakkifejezések német-magyar szójegyzéke egészíti ki.

„A magyaros mód a következő: a sertést a földön vagy a földre tett ajtón hátára fektetik és első lábait lapoczkástul vagyis a sódarokkal, az első sonkákkal együtt kerekítik ki, aztán óvatosan kifejtik a hátulsó lábakkal együtt a czombokat: a hátulsó sonkákat, a tomporákat vagyis a csuklóból, a mely névvel a medenczét illetik, kimetszik...” Így szól a Mesterségek szótára 1912-es kiadásának mészáros- és hentesmesterségről szóló fejezete a sertés fölbontásának „magyarvidéki” módjáról. A városokban dívó németes eljárás szerint a sertést bontás előtt kiterpesztett lábainál fogva fölakasztják a fogásra, s úgy fognak munkához.

A Mesterségek szótárát Frecskay János állította össze, a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából. A szerző előszavában leírja, hogy az Akadémia nyelvtudományi bizottságában 1882 őszén „szóba jött, hogy az 1832-1835 évek óta az akadémia birtokában levő, „magyar mesteremberek között divatozó műszavak” gyűjteményét ki kellene egészíteni.” Ennek nyomán a bizottság fölhívást intézett az ipartestületekhez. Ebben arra kérték az iparosokat, „hazafiságukra hivatkozva, hogy az egyes műhelyekben most eltemetett mesterszókát gyűjtsék össze, hogy azok életre kelhessenek.”

Az 1200 példányban szétküldött fölhívásra azonban csak csekély számban érkeztek válaszok, így Frecskay János fáradhatatlan forráskutatás, gyűjtőmunka, személyes utánajárás árán állította össze a Mesterségek szótárát, amelynek első része ötven iparág leírását, a második pedig „ezen iparágak összesített magyar-német és német-magyar szótárát” tartalmazza. Utóbbit böngészve meglepő fölfedezésekre juthatunk. Kiderül például, hogy „Dietrich” jelentése lakatosok

között tolvajkulcs, „Mutter” csiga a könyvkötész sajtóján, a „Dreher” pedig (a sörkedvelők első gondolatától igen távol) a fazekas korongozója...

A hentességnél szelídebb mesterségek között folytatva barangolásunkat, a könyvnyomtatásról szóló fejezetből megtudjuk, hogy: „A magyar szöveg betűinek neve *antiqua* (Apafi 1674-ben *gömbölyeg*nek nevezi) s ugyanezek rézsutos állásban a dőlt betű (*Cursiv Antiqua*) nevet viselik. A német szögletes betűk neve *fraktura*. ...Némely betűnem azon munkáktól kapta nevét, melyben először használták. Ilyen a cicero, missale, kánon, stb. betűk, mások tulajdonságuk szerint: petit (apró), perle (gyöngy, csöpp), nonpareille (páratlan, hasonlíthatatlan) stb., ismét mások metszőikről garmond, sabon”.

S végül, a mesterségek szakkifejezéseinek kifogyhatatlan tárházában kutatva, gondolnánk-e, hogy a játékos hangzású „petikegöröndöly” nem egyéb, mint a malom lisztszitájának sarokfája?

Nyilas Péter

SOMOGYI KÁROLY
VÁROSI ÉS MEGYEI KÖNYVTÁR
SZEGED

(A Somogyi-könyvtár gyűjteményéből)

cím: 6720 Szeged, Dóm tér 1-4.
levelezési cím: 6701 Szeged, Pf. 441.

telefon: +36 62 425 525
fax: +36 62 630 601

e-mail: library@sk-szeged.hu
honlap: www.sk-szeged.hu